נושאים באגרות הראי"ה

אמונה

95 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

אגרות האמונה הן ברובן תשובות לשאלות. הרב קוק כותב לתלמידים צעירים שלמדו מדעים ופילוסופיה, ובראשם ר' משה זיידל ור' בנימין מנשה לוין, לרבנים כמו הרב שמואל אלכסנדרוב, ולבנו, הרצי"ה. השאלות נוגעות למחקר המדעי מול פשטי התורה, לגבול חופש הדעות, ליחס לאמונות אחרות, למקומה של פנימיות התורה, ולמשמעות המאורעות הגדולים של הדור.

קו אחד חוזר בכולן: האמונה של ישראל אינה תלויה בחקירה. היא "התכונה שלנו הקבועה והקיימת, שהיא אינה צריכה לא מחקר ולא פילוסופיא" (כרך א', אגרת מד), ולכן אין צורך לפחד מכל מחקר חדש. המחקר רק מחייב להעמיק, לחזור לנשמת התורה ולמצוא בכל דבר את "דרישת ד'".

אמונה ומחקר

בשנים תרס"ה-תרע"ג (1905-1913) מתכתב הרב קוק עם תלמידו ר' משה זיידל, שלמד באוניברסיטה והתלבט מול המחקר החדש. הרב קוק אינו מבקש ממנו להכחיש את המחקר, אלא להבין את התורה לעומק.

כרך א', אגרת צא: לר' משה זיידל: מה שגילו המחקרים על תקופות קדומות כבר ידוע למקובלים הקדמונים ובמדרש. הכול מעשי ה', והאמצעים, רבים או מועטים, אינם גורעים מכך.

"כי יסוד הכל הוא מה שאנחנו מלמדים בעולם, שהכל פועל ד'"

כרך א', אגרת קלד: לר' משה זיידל: אין חובה להכחיש את המחקרים הסותרים את פשטי התורה, כי עיקר התורה אינו סיפור עובדות אלא התוכן הפנימי.

"בכלל הנני מוצא לעצמי חובה להעיר את רוחך הטהור, ע"ד הדעות הבאות ע"י המחקרים החדשים"

כרך ב', אגרת תעח: לד"ר משה זיידל: בסיס היהדות הוא "הראשית והאחרית". גם כשאין היחיד יכול לקבוע מה בתורה משל ומה ממשי, חוש האומה כולה מוצא את דרכו.

"כי המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע, מפני שהיא גדולה באין ערוך ממנו"

חופש המחשבה והיחס לדעות אחרות

כרך א', אגרת כ: לר' משה זיידל: יש גבול לחופש הדעות, אבל חז"ל דנו דין אפיקורוס רק על מי שמחליט את ההפך, ולא על מי שמסתפק ומהרהר.

"ע"כ אנו למדים שיש גבול לחופש הדעות, אלא הדבר הקשה הוא צמצום הגבול"

כרך א', אגרת קצד: לר' בנימין מנשה לוין: הרב קוק מסביר מדוע נקט במתכוון ביטויים מתונים כלפי אמונות אחרות. התנפלות על אמונה זרה, כשהיא באה משנאת דרישת ה' הכללית, מתועבת.

"דבר ידוע לכל דורש ד', שיש קו אחד החודר את כל שאיפת האמונה, שהוא דרישת ד' ודרכיו"

כרך א', אגרת סד: להרב שמואל אלכסנדרוב: אצל יחידי סגולה אין הבדל בין עם לעם, אבל השבח לכנסת ישראל הוא על הסגולה האלוהית שבנשמת האומה כולה.

"והחופש הגמור שלנו הוא, שנהיה מרימים ראש בגלוי להתפאר באהבת כנסת ישראל, החקוקה בנשמתנו פנימה"

כנסת ישראל ואמונתה

כרך א', אגרת מד: להרב שמואל אלכסנדרוב: התכונה העמוקה של ישראל היא אהבת ה' אלוהי ישראל. ההשכלה רק מרחיבה את גילויה, ולכן צריך לשאוב את חכמת ישראל הפנימית מכל מקום.

"זאת היא התכונה שלנו הקבועה והקיימת, שהיא אינה צריכה לא מחקר ולא פילוסופיא, ולא שום תבלין שבעולם"

כרך ב', אגרת תט: לש"י איש הורוביץ, על 'היהדות ועתידותיה': כנסת ישראל אינה אומה במובן הרגיל.

"כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם"

כרך ב', אגרת תרמה: לד"ר משה זיידל: הרב קוק תמה על קוצר רוחו. החוקים והגדרים של התורה אינם עול, אלא דרך לחיות חיים אין-סופיים בתוך מסגרת של זמן ומקום.

"מסתגלים אנו בהם ועל-ידם, לחיות חיים אין-סופיים גם במסגרתם של זמן ומקום"

נשמת התורה

כרך א', אגרת לב: לבנו, הרצי"ה, בצעירותו: ההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי, באור התורה ובמידות טובות, ולא בריבוי שפות. השפות מוסיפות כוח להשפיע, אבל לא לבנות עליהן.

"אבל מי שחושב, שעל חשבון הבירור השכלי, שהוא היסוד העצמי, יכניס את ההשלמה הבלשנית"

כרך ב', אגרת תפג: להרב יהודה לייב זלצר: התרופה למשבר היא לחזור לנשמת התורה. גדולי הכישרון עסקו רק בצד המעשי, ועזבו את הצד העיוני וההרגשי.

"לתשובה גדולה אנחנו נקראים, לתשובה מאהבה ולכל מכשיריה, דוקא בעת משבר גדול וסכנה עצומה"

כרך ג', אגרת תשמא: לר' דוד הכהן (הנזיר): חידוש אמיתי נובע מכל מהותו של המחדש, כמו פרי מכל העץ, ולא מחוליה אחת שההיגיון תופס.

"הפרי יוצא מכל האופי של העץ, מעומק גזעו ושרשו"

כרך ב', אגרת תנו: להרב יעקב משה חרל"פ: הרב קוק מעודד את הרב חרל"פ בנפילות רוחו. מי שזוכה להתענג ברזי תורה, נפילתו באה להאיר כוחות חיים שנפלו.

"בעיקר הענין, אין לנפש טהורה ככת"ר ידי"נ שליט"א לסבול כלל מעניני נפילות ברוח"

אמונה בתוך המאורעות

כרך ב', אגרת תשלז: לד"ר משה זיידל, בימי מלחמת העולם הראשונה: המסיבות הקשות הן כוח לוחץ להתעודדות.

"טמון וספון הוא בנו אוצרנו המלא, אוצר החיים הנפלאים"

כרך ג', אגרת תתכב: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: מצב העולם נפלא, ויד ה' גלויה בו. חובת אנשי הרוח היא לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות.

"יד ד' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת, שכמעט לא נראתה כמוה בכל משך התולדה במהלך הטבעי הרגיל"

כרך ג', אגרת תתעא: לד"ר משה זיידל: האתחלתא דגאולה אינה מהיום, אלא מעת שהרי ישראל החלו לעשות ענפים. הציונות אינה צודקת רק משום שהיא מודרנית.

"הציונות, לא תוכל למצא את מלא צדקה מפני שהיא תנועה מודרנית, מפני שלא כל מה שהוא מודרני הוא צודק"

כרך ד', אגרת אמ: לבנו, הרצי"ה, מירושלים: הארת הגאולה אינה תלויה במצב המעשי, אלא בהארה הפנימית.

"אין הרעיון סובב על המעמד המעשי, כי"א על ההזרחה הנשמתית"

מה מלמדות האגרות

אין לפחד מהמחקר. "המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע, מפני שהיא גדולה באין ערוך ממנו" (כרך ב', אגרת תעח).

לראות את הטוב בכל אמונה. יש "קו אחד החודר את כל שאיפת האמונה, שהוא דרישת ד' ודרכיו" (כרך א', אגרת קצד), ולכן הרב קוק נזהר בלשונו גם כלפי אמונות אחרות.

לחזור לפנים. במשבר אין די ב"פשרות": "לתשובה גדולה אנחנו נקראים" (כרך ב', אגרת תפג), בחזרה לנשמת התורה.

לקרוא את המאורעות. "חובת אנשי הרוח לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות" (כרך ג', אגרת תתכב).

הרב שלמה אבינר על הנושא

בעקבות הרב קוק ב"אדר היקר" מבחין הרב אבינר בין שני סוגי כפירה. הכפירה המדעית, הנובעת מקושיות של מדע, קלה יחסית: הרב קוק כתב שתיאוריות כמו זו של דרווין אינן מפריעות לאמונה, ומי שמאמין לא יוטרד מהן. הכפירה הקשה היא המוסרית: כשאדם רואה אנשים דתיים שאינם מוסריים, ומסיק שאין ערך לתורה שמוציאה פירות כאלה. לכן, לפי הרב קוק, שנאת חינם ופגמים

במידות הם שמביאים לכפירה, והתיקון הוא כדרכם של הצדיקים הטהורים, שבמקום להתלונן על הכפירה מרבים אמונה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מהי אמונה?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: האם אמונה היא רגש או שכל? מדוע שתי ההגדרות אינן שלמות, ומהי האמונה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"חכמת יראת ה'" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מדוע יראת ה' היא החכמה העמוקה ביותר, ואיך מתיישבת ידיעת ה' עם הבחירה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

"מצוות בטלות לעתיד לבוא": בנספח על מאמר חז"ל "מצוות בטלות לעתיד לבוא" מקובצים דברי הרב קוק בשאלה זו, ובהם שתי אגרות. (כרך א', אגרת קמ; כרך ב', אגרת תרל)

"האמונה" לעומת "התקוה": בנספח שכותרתו "'האמונה' לעומת 'התקוה'" מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק בחגיגה שלאחר החלטת סן רמו, לצד דברי הרצי"ה, שהעדיף את "שיר האמונה" של אביו על פני "התקוה": התקווה נולדת מן האמונה, והאמונה מבטאת בגרות וגבורה. (כרך ד', אגרת אל)

מלחמת הדעות וליקוט ניצוצות האמת: בנספח שעניינו דרך המלחמה בדעות אחרות וליקוט ניצוצות האמת שבכל דעה ושיטה, מקובצות אגרות של הרב קוק המלמדות שלא להסתפק בדחייה, אלא לבנות את ארמון התורה מעל לדעה הסותרת, ולדון לכף זכות. (כרך א', אגרת קלד; כרך א', אגרת שיד)

ההסתכלות אל התוך: בנספח שעניינו שההסתכלות הפנימית אל התוך היא האמיתית והנכונה, מביא הרב אבינר שתי אגרות של הרב קוק לבנו מימי מלחמת העולם הראשונה. (כרך ג', אגרת תשעח; כרך ג', אגרת תתלז)

תוכן עליון ומעורפל: בנספח שעניינו שתוכן עליון ומעורפל חשוב יותר מתוכן נמוך וברור, מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק באורות הקודש ובאגרת לבנימין מנשה לוין. (כרך א', אגרת רטז)

השפעת הנשמה על ההוויה כולה: בנספח שעניינו השפעת נשמת האדם על ההוויה כולה, מביא הרב אבינר את האגרת שבה נשאל הרב קוק כיצד לחזק את חיי הנפש לעבודת ה' בשמחה ובגבורה. (כרך א', אגרת שא)

האגרות שבנושא

95 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך א', אגרת כ הרב ד"ר משה זיידל · י' סיון תרס"ה - יפו

הרב קוק מסביר את דבריו במכתב הגלוי, ש"אינו דורש שלטון על הדעות". לדבריו יש גבול לחופש הדעות, ואצל ישראל, שקיומם הלאומי תלוי באמונה בה', מי שמחליש את האמונה הוא "פושע לאומי". אך בזמן שכוחות האומה חלשים, ההשגחה מונעת כפייה, ולכן אין לומר "דבר שאינו נשמע". להלכה, דין אפיקורוס חל רק על הכופר המוחלט ולא על המסתפק.

כרך א', אגרת לב בנו, צבי יהודה · ט"ז שבט תרס"ו - יפו

הרב קוק מסביר לבנו הרצי"ה שההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי, באור התורה ובמידות טובות, ולא בריבוי שפות. מי שיסודו הפנימי מלא אמת יכול ללקט את הטוב מכל דבר. ידיעת שפות חשובה רק להשפעה על אחרים, ואסור שתבוא על חשבון הבירור השכלי. בעזרת משל דוד וגלית הרב קוק מבאר שאת המלחמה ב"מחרפי מערכות ישראל" יש לנהל בכלי התורה הפשוטים, "בחמישה חלוקי אבנים".

כרך א', אגרת מ בנו, צבי יהודה · י"ג מרחשון תרס"ז - יפו

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה לכתוב לעיתים קרובות, ומייעץ לו ללמוד גם פלפול בספרי האחרונים, ולקבוע זמן מסודר למוסר ולעיון. הרב קוק מבקש לדון לכף זכות מי שמקל בכבודו. הרב קוק מעודד את ר' יעקב משה חרל"פ בהדפסת כתבי ר' צבי מיכל שפירא, אך מבקש שישמור על בריאותו. בסוף הרב קוק מסביר שאגדות חז"ל נכתבו כביטוי טבעי של חזיון הנפש, ולא לשם מגמה.

כרך א', אגרת מד הרב שמואל אלכסנדרוב · י"ג כסלו תרס"ז - יפו

הרב קוק מבאר שהתכונה העמוקה של ישראל היא אהבת ה' אלוהי ישראל, שאינה תלויה בחקירה או בפילוסופיה, וההשכלה רק מרחיבה את גילויה. מי שמנותק מן היסוד הזה מנסה לבנות את האמונה בדברים חיצוניים, ואינו מצליח. השמירה על התכונה הפנימית נעשית על ידי אהבת המצוות המעשיות. לאומיות ישראלית צריכה להיות בצורתה האלוהית, ולא לאומיות סתמית. לבסוף הרב קוק מציע להקים בארץ ישראל ישיבה קטנה ללימודי פנימיות התורה, לצד הצמיחה של היישוב החדש.

כרך א', אגרת מה בנו, צבי יהודה · (תרס"ז) - יפו

הרב קוק מתנצל שלא כתב באריכות. הרב קוק דואג לסידורי האכסניה והאוכל של בנו הרצי"ה, כדי שלא יתבטל מלימודו. הרב קוק משיב על הערה למדנית בעניין שבועה ו"שתי כיתות עדים". הרב קוק גם כותב שההשגה הרוחנית הבהירה ביותר באה מתוך אמונה שלמה, וההשכלה היא רק גורם לה. הרב קוק לא חושש מהשגות שיודפסו נגדו, ומזרז את בנו הרצי"ה להפיח רוח חיים ושמחה בכל מקום.

כרך א', אגרת סד הרב שמואל אלכסנדרוב · ג' אדר תרס"ז - יפו

הרב קוק מבהיר שאצל יחידי סגולה אין הבדל בין עם לעם, וגוי העוסק בתורה כמו כהן גדול. אבל השבח לכנסת ישראל הוא על הסגולה האלוהית שבנשמת האומה. החופש האמיתי שלנו הוא להתגאות באהבת כנסת ישראל, ולא להכחיש אותה מפני "חסידות קוסמופוליטית".

כרך א', אגרת עט ר' אהרן נייווירט · י"ב תמוז תרס"ז - יפו

הרב קוק משיב על שאלות באמונה. ההשקפה הנכונה היא לעלות למקום שממנו נראות כל הדעות עולות למקום אחד, להבדיל מסבלנות קרה. תענית: היא מצווה רק למי שכוחותיו מלאים יותר מן הנדרש, ובזמן שהכוחות חלשים היא חטא. חלומות: יש להם קשר לחיים ויש לתת מקום לרגשי הנפש, אך אין להמשיך ממה שמחוץ לחיים המעשיים דרכי חיים, כי התורה קשרה את המצוות אל החיים.

כרך א', אגרת פט ר' משה זיידל · כ"א מנחם אב תרס"ד - רחובות

הרב קוק כותב מרחובות על התקווה לחיים בריאים ושלמים בארץ, באיחוד הטוב שבדרכי האבות והבנים. לדבריו הצמא לדבר ה' בדור יתרפא רק בהשפעת התורה בלשון שהצמאים מכירים. הרב קוק מעודד צעירים ללמוד את החלק המוסרי והעיוני שבתורה (חובות הלבבות) בהדרגה ובקביעות. בהמשך הרב קוק מתייחס לשאלות: הבנת התורה דרך השקפה כללית, איסור דעות רעות מפני הנזק החברתי, והסבר לחופשיים שקיום האומה תלוי בתורה, תוך לימוד זכות על "אנוסים".

כרך א', אגרת צ ר' בנימין מנשה לוין ור' משה זיידל · י"ז שבט תרס"ה - יפו

הרב קוק משיב על שאלות במחשבה. הרב קוק מסביר שדרישת הלכות דעות אינה פלפול של קושיה ותירוץ, אלא הרחבת השקפות כלליות, ושאת הפרטים המעשיים בדיני נפשות היו מכריעים בתי הדין בשעתם. הרב קוק דן בעבדות ככורח טבעי שהולך ופוחת עם התפתחות התעשייה, בייחודו של כנען, בדאגה לרוחניות העבד, בטעם איסור שעטנז דווקא בצמר ופשתן, ובבחירה אצל בעלי חיים.

כרך א', אגרת צא ר' משה זיידל · י' סיון תרס"ה - יפו

הרב קוק משיב לתלמידו על שאלות באמונה. את המדרש על חטא הארץ הרב קוק מסביר כך: הבריאה הוגבלה מראש בגלל הבחירה החופשית של האדם, ומכאן גם החסרונות שבטבע. בעניין גיל העולם לעומת הגאולוגיה הרב קוק כותב שכבר המקובלים והמדרש ידעו על עולמות קודמים, ושאפילו תורת ההתפתחות אינה סותרת את התורה, כי מעשה בראשית הוא מסתרי תורה ונאמר במשל ורמז. ההשערות המדעיות משתנות, והעיקר הוא דעת ה' והמוסר. הרב קוק גם מסביר שיש עיתוי מכוון לגילוי ידיעות לאנושות, כמו תנועת הארץ וגודל היקום, כדי שלא יחלישו את האדם ואת מוסרו.

כרך א', אגרת צג ר' משה זיידל · ט' תשרי (ערב יום הכיפורים) תרס"ז - יפו

הרב קוק שמח על הקרבה בין זיידל לר' בנימין מנשה לוין, ורואה בהם הוכחה שדברי תורה עמוקים מטהרים נפשות. הרב קוק שולח את חיבורו 'עקבי הצאן'. עיקר האגרת הוא ביאור דבריו ש'כל גדולה כרוכה בחסרונות מקבילים לה': כוחות הנפש נבראו כלליים, ולכן הגדולים שבהם נושאים בהכרח גם חסרונות גדולים, כמו הזיכרון שזוכר טוב ורע. הרע נובע מהסתר האור האלוקי, ויתבטל כשה' יהיה 'לאור עולם'. כנסת ישראל, שיש בה כוח רב שעדיין לא יצא לפועל, נושאת לכן חסרונות גדולים, שעתידים להתהפך למעלות.

כרך א', אגרת צה הרבנים ר' נחום כהנא שפירא ור' שלמה ראב (ירושלים) · ה' תשרי תרס"ח - יפו

הרבנים ביקשו מהרב קוק מכתבים בענייני אמונה ופנימיות התורה. הרב קוק משיב שאין די במכתבים: רעיון שנקרא פעם אחת נשכח. העיקר הוא לקבוע לימוד קבוע, בלי הפסק אפילו יום אחד, בספרי מוסר, יראה, אמונה וקבלה. הזנחת החלק הזה בתורה היא שורש הגלות ('דעבדין לאורייתא יבשה'). על ידי לימוד כזה תשרה רוח קודש על חכמי ארץ ישראל, ונעם ה' יחול על כל התורה, גם על ההלכה והאגדה, ובכך תלוי גם תיקון מצבם החומרי של חכמי הארץ ושל כלל ישראל.

כרך א', אגרת צו רבני אגודת 'כנסיה של תורה' בירושלים · (תרס"ח) - יפו

הרב קוק שמח על ייסוד הכנסייה ומתנצל שאינו יכול לשלוח חידושי תורה. הרב קוק מעיר בקצרה בעניין מתנות עניים בזמן הזה. עיקר האגרת הוא קריאה לחכמי ארץ ישראל לשאוף לגדולות ולהעמיד את 'תורת ארץ ישראל' במקומה הראוי. בארץ ישראל שופעת רוח הקודש מן הכלל אל הפרט, ואילו בחוץ לארץ הלימוד עולה מן הפרטים. אין לחכמי הארץ לחקות את פלפולי חוץ לארץ. עליהם לשלב יראה, אמונה ומוסר עם עומק ההלכה, ולשמור על בריאותם ועל שמחתם, יחד עם השתתפות בצער הכלל.

כרך א', אגרת קח ר' משה זיידל · י"ח שבט תרס"ח - יפו

על הערות התלמיד לחוברות הרב קוק משיב בקצרה: בעניינים רוחניים הדברים קשורים תמיד ביסוד הסודי, ולכן בתוך דברים מובנים מופיעים פתאום דברים שמעל להגיון, שנאמרים בתמימות של ילדות. זה המפתח למקומות קשים בדבריו. לשאלה במה להתמחות באוניברסיטה הרב קוק ממליץ על שלושה מקצועות: פילוסופיה, שפות שמיות וספרותן, וכלכלה לאומית. הנימוק: מבוכת הדור מתרכזת ברעיונות הכלכליים, מושפעת מן הפילוסופיה, וחודרת לישראל כנטיות לאומיות וגזעיות שקשורות לספרות השמית.

כרך א', אגרת קי הרב ר' שמואל אלכסנדרוב · כ"ט שבט תרס"ח - יפו

הרב קוק משיב לאלכסנדרוב על השגותיו. בעניין 'אחדות ההפכים': מצד המחשבה העליונה אין הפכים כלל, ושני משפטים הפוכים רואים את העניין משני צדדיו. על תפיסת ה'אין' אצל הבודהיסטים: זו מציאות של שאיפה להיעדר, שנובעת מראיית הרע בלי נועם ה'. לעומת זאת ההכרה הישראלית שואפת להוויה שלמה. התנועה הישראלית לא השתנתה מימי אברהם, אלא רק מאירה פעם בבהירות ופעם בכהות. בעניין ירושלים: החוגים שבה מבטאים את אבלות האומה, ולכן יש לייסד תחילה יסודות בריאים בישוב החדש, ולכן תוכנן הישיבה ביפו.

כרך א', אגרת קיב הגאון ר' פנחס הכהן, אב בית דין בירז' · י"א אדר ראשון תרס"ח - יפו

הרב קוק משבח את החוברת 'בנין האומה', שבה רב גדול עוסק בשאלת האומה מתוך התורה בדרך מדעית. עם זאת הרב קוק מבקש לתקן שגיאות דקדוק ולהימנע מדרשנות בשאלות גדולות. הרב קוק מעודד לצפות לישועה בכל הדרכים, כדברי הבעל שם טוב שיש לעבוד את ה' בכל הדרכים. על האמונות הזרות הרב קוק כותב שמטרת ישראל אינה להשמידן אלא לתקנן ולהעלותן. גם את ה'אחרים' שבתוכנו צריך לתקן ולהעלות, ותיקון נשמות הרשעים בונה את העולם.

כרך א', אגרת קיג ר' דובער הלוי מילשטיין · י"א אדר ראשון תרס"ח - יפו

הנמען הצטער על בניו שהתרחקו מהדת, והרב קוק מעודדו שאין להתייאש מאף יהודי. גם הדעות הרעות של הדור עומדות על בקשת יושר וצדק, שהם 'דרך ה'' של אברהם, וטעותם היא רק שאינם יודעים שהמטרה מושגת דווקא בדבקות בתורה. יש להסביר להם פנים, להודות בטוב שבמטרתם ולהראות את סיגי הדעות החדשות. אין להפקיר את הבנים אלא לקרבם, וסופם לשוב בתשובה.

כרך א', אגרת קיז הרב שמואל אלכסנדרוב · ט"ז אדר ראשון תרס"ח - יפו

תשובה קצרה לאלכסנדרוב. אין גבול מוחלט בין רגש לשכל, והחילוקים יחסיים. אין להיות אדוק בתורת ההתפתחות: יש בה ניצוצי אמת וגם כזבים, והרי בדורות הראשונים היו גדולים שאין כמותם. ההבדל בין השגת אברהם למשה יחסי. הבריחה מיראה בדור מולידה יראה של חולשה. המצוות המעשיות מוסריות, גם כשהמוסר שבהן אינו בולט, וחיבת האומה קשורה בהן.

כרך א', אגרת קלד ר' משה זיידל · ה' אייר תרס"ח – יפו

בעניין המחקרים החדשים הסותרים את פשטי התורה: אין חובה להכחישם, כי עיקר התורה אינו סיפור עובדות אלא התוכן הפנימי. בין אם היה 'תור זהב' ובין אם המציאות עלתה מלמטה, הלקח מסיפור גן עדן הוא חומרת החטא. עם זאת, הוויית האדם בגן עדן מבטיחה שהאושר הוא טבעו של האדם, והחטא מקרי ויתוקן. תורת ההתפתחות בלי עבר כזה מותירה פחד מנסיגה. כלל במלחמת הדעות: קודם לבנות את ארמון התורה מעל הדעה הסותרת, ואחר כך להילחם בה מתוך ביטחון. עוד יש הערה על תוספות תענית טו.

כרך א', אגרת קלה הגאון ר' יעקב, אב בית דין דרבנט (כעת בירושלים) · ז' אייר תרס"ח – יפו

הרב קוק מודה על מחזור הפיוטים לספרדים עם הפירוש 'אהלי יעקב', ומשבח את כינוס שירי הקודש הקדמונים. הרב קוק מסרב לכתוב הסכמה מתוך ענווה, ומצרף הערות. בין היתר הרב קוק מציע לגרוס 'דגולה' במקום 'סגולה', ומבאר את שלושת יסודות התשובה: חרטה, עזיבה וקבלה להבא, ואת המשמעות של 'יעיד עליו יודע תעלומות'.

כרך א', אגרת קמ הרב שמואל אלכסנדרוב · כ"ז אייר תרס"ח – יפו

בעניין 'מצוות בטלות לעתיד לבוא': 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', כי יש עתיד לבוא שבו המצוות בטלות ויש שבו אינן בטלות. הרב קוק חולק על 'דחיקת הקץ', כלומר על הקביעה שבתקופה השבורה שלנו העולם כבר התעלה ואינו צריך מצוות ומסורת. טעות זו חזרה בתקופות שונות ועלתה במכאובים רבים. גם היחיד המעולה קשור לכלל ולמחלותיו. בסוף הרב קוק כותב על חולשת האומה ועל הכוח הנצחי שבה, ועל ארץ ישראל והר ציון כמרכז לכל התנועות.

כרך א', אגרת קמט הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי · ד' מנחם אב תרס"ח – רחובות

הרב קוק רואה שהמחלוקת ביניהם מצטמצמת: שניהם מסכימים שיש לחמש את בני התורה בידיעות שימושיות. ההבדל הוא רק בשם: 'מחלקות תחתונות של הישיבה' או 'תלמודי תורה'. בעצם הישיבה הרב קוק מבאר שאינו מתכוון ללמוד ספרי חקירה ישנים כדי לקחת מהם 'נשק' במלחמה, אלא לקבוע לימוד של הצד הרוחני בתורה מכל מקורותיו: אמונה, אגדה, ודברי נסתר המתאימים למוכשרים לכך. זה תלמוד תורה במובנו הגבוה. הרב קוק מוכן להרכין ראש לפני גדולי ישראל, אך חוזר על הצורך בישיבה מרכזית.

כרך א', אגרת קסד ר' משה זיידל · כ"ו תשרי תרס"ט – יפו

הרב קוק מבקש לקיים קשר מכתבים קבוע בין 'יחידי הסגולה': צעירים יודעי תורה ושומרי מצוות שעוסקים במדעים. מטרת הקשר היא ספרות של 'שאלות ותשובות בהלכות דעות ואמונות', שתיכתב בידי חכמי תורה ולא בידי מי ש'שנו ופרשו'. הרב קוק מצטט שיר שלו על מחשבות שהופכות לספרים. ה'קולטורה הישראלית' עומדת עדיין 'כרחל נאלמה', ואירופה קיבלה את דבר ה' דרך הנצרות המלוכלכת. הרעיונות הישראליים אינם כבולים לחוקי ההתפתחות ויש בהם כוח קפיצה.

כרך א', אגרת קעח ר' בנימין מנשה לוין · ז' טבת תרס"ט – יפו

הרב קוק מתייחס לצערו של לוין על אנרכיסטים יהודים: כשיתגלה שכל חלק טוב באנרכיה נמצא בשלמות בטהרת הישראליות, תקיף האורה הישראלית גם את 'האנרכיסטים שלנו'. כל שיטה צדה נפשות בצד הטוב שבה, ולכן יש למצוא את ניצוצי האור בכל שיטה. בעניין סירכות הריאה: הספרדים בארץ מחמירים כבית יוסף, ויוצאי מרוקו מתירים בנפיחה, דרך שקרובה יותר לתלמוד. אצלם הטבח שוחט והחכם רק בודק, וזה נכון יותר, כי לא ראוי שאיש רוחני יעסוק דרך קבע בהמתת בעלי חיים. בסוף הרב קוק שואל על עבודתו הספרותית של לוין, על 'התחכמוני' ועל האגודה.

כרך א', אגרת קצד ר' בנימין מנשה לוין · ה' אייר תרס"ט – יפו

הרב קוק מסביר מדוע נקט בכוונה ביטויים מתונים כלפי אמונות אחרות. יש קו אחד שחודר כל שאיפת אמונה: דרישת ה'. בעת ירידה קו זה מתעמעם, ואז באה שנאה לאמונה בכלל. התנפלות על אמונה זרה מתוך שנאת דרישת ה' סופה לפגוע גם באמונתנו ('תשב באחיך תדבר'). לכן יש לבאר את מדרגות האמונה, ולהבחין בין האור הכהה לאור הבהיר של ישראל.

כרך א', אגרת רטז ר' בנימין מנשה לוין · י' מנחם אב תרס"ט – רחובות

הרב קוק מגיב על מאמר שלוין שלח לו. לוין הציג את הספרות האירופית כדוגמה לדייקנות ולבירור. הרב קוק מודה שאינו בעל סגנון מסביר, אבל אינו מקנא ב'בעלי הגילוי': עניינים גדולים אפשר לבטא בבירור רק אם 'ממעכים' אותם, ויש 'כוונה אלוהית' ששמה דברים נשגבים עלומים ('עלמא מתקיימא ברזא'). מי שבא לגלות הכול מעיד על עניות רוחו. הרב קוק קורא להפיץ רוח חיים מתוך נשמת האומה בלי פחד. התחייה מתגלה עתה: 'השלג נמס והאביב קרוב.

כרך א', אגרת רסו הרב פנחס הכהן לינטופ, אב בית דין בירזי · י"א שבט תר"ע – יפו

הרב קוק מרגיע את הרב לינטופ שאהבתם לא התקררה בגלל חילוקי דעות. כל אחד עובד בשורה אחרת של אותו כרם, והניגודים הם 'כמראה הקשת'. הרב קוק שואף לנפלאות גשמיות ורוחניות, לישראל, לעולם ולכל הנבראים, אבל צריך להכשיר את ההוויה לקלוט אותן. הרב קוק גם כותב: כל הלכות השנאה לרשעים נאמרו רק במי שכבר הוכח, ובדורנו אין מי שיודע להוכיח, ולכן הן כ'בן סורר ומורה' – 'דרוש וקבל שכר'.

כרך א', אגרת רעד הרב ברוך מאירס, אב בית דין חיפה · ח' אדר ראשון תר"ע – יפו

הרב קוק כואב על מצב הדת ועל הקושי להגיע לעמק השווה עם רוב גדולי הדור, שרוצים ללכת רק בדרך הישנה ולהתרחק מכל כישרון ותנועת חיים. לדעתו זה 'נגד דרך ה'' ומחזק ידי פריצים. הדרך היא חינוך שנותן חלק לידיעת העולם והחיים, בשמחת חיים ובאומץ, יחד עם תורה ויראת שמים. הגדולים אינם עוסקים בהרחבה ב'הלכות יראת שמים', ולכן אינם מסוגלים לסלול שבילים חדשים. ההמון שמתפקר אינו אשם, ויש בו ניצוצות טוב ושאיפה לישועת ישראל. 'מי ירצה להפקיר את כבודו בשביל כבוד השי"ת'.

כרך א', אגרת רפג ר' משה זיידל · כ"ו אדר ראשון תר"ע – יפו

עיון פילוסופי ב'זכות אבות'. הצדק קושר זכות לבחירה, כי הבחירה החופשית מגלה את עצמיות החיים. אבל הבחירה הגלויה אינה מלאה, ויש 'חופש נעלם' של הצפייה העליונה, למעלה מן הזמן. החופש של הבנים, הצפוי מראש, מתגלה באבות כבחירה גלויה, ולכן זכות אבות היא בעצם זכות הבנים שבאה דרך האבות ('יעקב פדה את אברהם'). כך מתיישבים כל היחסים של טוב ורע שאינם תלויים בבחירה: 'הכל צפוי והרשות נתונה', והקב"ה צופה לטובה. 'בערב ילין בכי ולבקר רנה'.

כרך א', אגרת ש ר' חיים מיכל מיכלין · כ"א אייר תר"ע – יפו

הערה על מורה נבוכים ח"ג פרק מ (חישוב דמי עבד לעומת ערך אדם). אפשר ליישב לפי בה"ג, שמוסיפים חומש בפדיון קודש, או לפי 'הוספת חכמים' (בכורות נ). אבל אוהבי אמת יאמרו שתלמיד הוסיף את ההערה. ועם זאת ראוי לכבד כל מה שנקרא על שם הרמב"ם.

כרך א', אגרת שא הרב צבי הירש וייספיש (ירושלים) · כ"ב אייר תר"ע - יפו

עצה לחיזוק השמחה והגבורה בעבודת ה'. העיקר לקבוע זמנים ללימוד החלק הרוחני שבתורה. כלל גדול: העצלות באה מחוסר אמונה בגודל הטוב שעושים לכל העולם בתורה ובמצוות. נשמת כל יחיד קשורה בנשמה הכללית, ובכל רגע שאדם מוסיף אור בנשמתו מתוך כוונה לכלל, הוא מוסיף חיים בכל: הצדיק מתחזק, הרשע מהרהר בתשובה, ואפילו הבהמות מתבסמות. השלמת האור תלויה בגדולת ישראל בארצם. יש להיזהר בבריאות ולהתרחק מפחדנות ומעצבות: 'עוז וחדוה במקומו'.

כרך א', אגרת שב ר' חיים מיכל מיכלין · כ"ה אייר תר"ע - יפו

המשך העיון במורה נבוכים: אין טעם לפלפל, והחישובים של הרמב"ם שם אינם להלכה. לפי הרמב"ם, בדעות אין פסק הלכה כאחת השיטות, וכל אחד רשאי להכריע לפי שכלו. 'לא תסור' חל רק על מעשים, כשיטת הבבלי וחובות הלבבות, ואילו לפי הירושלמי גם האגדה בכלל. זו מחלוקת הגאונים: רב שרירא ורב האי מול רב שמואל בן חפני ורס"ג.

כרך א', אגרת שיט הרב מאיר ברלין (בר־אילן) · ד' מנחם אב תר"ע - רחובות

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

כרך א', אגרת שלב הרב דובער מילשטיין · כ"ו אלול תר"ע - יפו

הרב קוק לא שלח אתרוגים, כי השנה הרב קוק מחמיר על עצמו ואינו עוסק בייצוא פירות הארץ, אף שהרב קוק מקל לאחרים. על בניו של מילשטיין: יש לקרבם באהבה. בתוספת הרב קוק מסביר מדוע אפשר להחזיר כופרים, אף שחז"ל אמרו 'כל באיה לא ישובון'. הדורות יורדים בחיצוניותם, אבל בפנימיות הקדושה מצטרפת ומתגברת. בזמן הרחוק מגאולה הייתה לקליפה אמונה רעה ממשית, ובזמן הקרוב לגאולה היא רק מחלישה את האמונה, ולכן כשמאירים לכופרים הם שבים. דור עקבתא דמשיחא הוא 'טב מלגאו וביש מלבר', כמו החמור שקדוש בבכורה.

כרך ב', אגרת שמד עורך 'המוריה' · טבת תרע"א - יפו

הרב קוק נוזף בעורך על שביזה את עורך 'המודיע', רב ועסקן, ובכך חטא נגד דגל האורתודוקסיה. גם בעיתון חל איסור לבזות תלמידי חכמים. בכלל 'המוריה' מועיל לקהל החרדי, אבל העיתונות צריכה לעמוד מעל דעת הקהל ולהעלות אותה. נשמת האורתודוקסיה היא דעת ה' והעמקת האמונה, והיא נעזבה: רוב חכמי התורה עוסקים רק בפלפול. במקום לבקש סדרים מעשיים בישיבות, יש לעורר את המוכשרים להאיר את 'נשמתה של תורה'. התואר 'רשמי' לעיתון אינו אמת.

כרך ב', אגרת שמז ד"ר בנימין מנשה לוין · שבט תרע"א - יפו

הרב קוק מודה על המהדורה של איגרת רב שרירא גאון. לוין ביקש שיפרש את מאמרו, אבל קשה לו לפרש 'רזי עולם'. הרב קוק סמך על 'עת לעשות לה'' כדי לדרוש בפומבי במעשה בראשית, לטובת מעמיקים בעלי נטייה מיסטית, אבל לא בצורה עממית לגמרי. הרב קוק רושם שתי הערות על הכרח וחופש, ועל פרשת בראשית והשאלה המוסרית. 'ואידך פירושא - זיל גמור'.

כרך ב', אגרת שעה ר' דובער מילשטיין · י"ט מנחם אב תרע"א

יש שחשדו שהרב קוק שיבח את 'אותו האיש' (ישו) במאמר ב'הניר' על כוחו האישי וההשפעה הנפשית שלו. הרב קוק מסביר שהכוח האישי הוא טבעי: כשמכשירים אותו בקודש הוא מתעלה, וכשעוזבים אותו הוא נופל לטומאת עבודה זרה. זה סוד הפנימיות והחיצוניות. חכמי ישראל הראו תמיד את גודל כוחם של הרשעים, כמו בלעם. על הבנים: יש לנהוג במידת החסד של אברהם ובמידת השלום של אהרן. דור זה מוכשר דווקא לתשובה מאהבה, ולכן יש למשוך את כולם בעבותות אהבה ולא להתפעל מהמגבירים את הדין.

כרך ב', אגרת שעח הרב יעקב משה חרל"פ · ר"ח אלול תרע"א

על 'אגרת התשובה' (אורות התשובה): הרב קוק משתוקק לסדר אותה, אבל קשה לו להחליט עד כמה להנמיך את רזי העולם. יסוד הדברים: הביטחון בתשובה, השלווה והשמחה העזה, שאינן מפרות את היראה אלא מגבירות את הזהירות והזריזות. הנשמה מרגישה איך הזדונות והשגגות מתהפכים לזכויות, והכול פותח בשירה. אי אפשר לחדש בעניין התשובה בזמן הזה בלי להביט על 'הקץ המגולה' ועל אור הישועה. בסוף יש הערות על טעמי המצוות: 'במצותיו ולא בשכר מצותיו'.

כרך ב', אגרת שעט ר' משה זיידל · ר"ח אלול תרע"א

תשובה מאוחרת על שאלתו בעניין 'זכות אבות' ובחירה. זיידל טען שמושכל ראשון הוא שצודק לגמול טוב לעושה טוב. הרב קוק משיב שזו השקפה מוסרית־חברתית, שאינה מספיקה, כי האדם נברא שלא בבחירתו, ויכול לטעון שאינו רוצה בבחירה. הצד הפנימי: הצפייה האלוקית מחוללת את ההוויה במלואה, והמהות מתגלה דווקא בבחירה החופשית ('צלם אלהים'). מציאות מוחלטת שמעשירה את המציאות התנאית. הרב קוק מבחין בין חלק האבות לבין 'בן לא ישא בעון האב'. לוין עומד לעלות לארץ.

כרך ב', אגרת תט ש"י איש הורוביץ · י' שבט תרע"ב – יפו

תשובה קצרה לשאלה על 'היהדות ועתידותיה': כנסת ישראל אינה אומה במובן הרגיל, אלא 'התמצית האידיאלית של האדם' בצורת קיבוץ חברתי. היא מגלה את עצמה בתקופות שונות, לעתים בעצמה ולעתים דרך עמים אחרים. היא שואפת לגילוי כולל בבת אחת, ביצירה היסטורית חדשה, כש'ילכו גוים לאורה'. 'אנו בעלי הנשמות של הים... לא נלך לרעות בשדה אחר'.

כרך ב', אגרת תיד הגאון ר' אברהם רבונסקי, אב בית דין דוברובנה · כ"ו שבט תרע"ב – יפו

בעניין אגודת המקובלים 'שער השמים' בירושלים: אין בכך חידוש. חבורת 'בית אל' של הספרדים לומדת קבלה ומתפללת בכוונות הרש"ש יותר ממאה שנה, והרמ"ע מפאנו לימד את 'הפרדס' בישיבה. לפי בעל 'שערי אורה', 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' שנאסרו הם השימוש המעשי בשמות, ולא העיון. גם הבעל שם טוב ובעל התניא לימדו קבלה לתלמידים רבים. מעמדם של ה'נסתרות' משתנה עם התפשטות הרעיונות. ראוי לתמוך בלומדים אלה, כמו בכל לומדי התורה.

כרך ב', אגרת תטז הרב יעקב משה חרל"פ · ז' אדר תרע"ב – יפו

הרב קוק מתפעל מהחוברת של חרל"פ (כנראה 'מי מרום'), ורואה בה 'רסיסי טל של ראשית תחייה'. אחרי כל גילוי של אור קודש מתעוררים 'רפאים' ומתנגדים, אבל יש לו להתחזק.

כרך ב', אגרת תיח הרב יעקב משה חרל"פ · ח"י אדר תרע"ב - יפו

חרל"פ סבל מפגיעות בגלל חוברתו. הרב קוק מנחמו: מי שמתרחקים מאדם טהור לב בגלל אור קודש, הצד המחשיך שבנפשם ממעט את האור, ובהתרחקם הם מאפשרים לאור להופיע. ועם זאת אין למעט באהבה ליראי ה', וגם שנאתם מעוררת אהבה. עליו לשמור על בריאותו ולא להתעצב.

כרך ב', אגרת תלז הגביר חיים כהן · כ"א סיון תרע"ב - יפו

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה לישוב החדש, שתכלול לימוד שיטתי של 'חכמת הדת הרוחנית', שתאיר את כל מהלך הלימודים ותמלא את הריקנות שטובי האומה חוששים ממנה. הרב קוק מצרף את התוכנית הכללית.

כרך ב', אגרת תנו הרב יעקב משה חרל"פ · י"ב אלול תרע"ב - יפו

על נפילות רוח של חרל"פ: אצל השרידים שזוכים להתענג ברזי תורה, העצבות באה כדי להאיר כוחות חיים נפולים, ששייכים לשורש נשמתם. זה כמו להכניס נר למרתף אפל. כשמחשבה זו עולה, העצבות חוזרת לשמחה. החשדות של אחרים הם טובה, כי הם מרחיקים חלושי עיניים מן האור. עליו לשמור על בריאותו ולשמוח.

כרך ב', אגרת תעח ד"ר משה זיידל · י"ג טבת תרע"ג - יפו

זיידל במבוכה בגלל קשיים בתורה מול המחקר. בסיס היהדות הוא 'הראשית והאחרית': הראשית היא העריגה האלוקית, שמושרשת בחיי האומה, והאחרית היא סידור החיים המעשיים והמצוות. המסורת בכללה מביעה אמת גדולה, והפרטים מתבארים מתוך הכלל. איננו מכירים את דרכי הנבואה, ואם יש בתורה דברים שאינם מתאימים למחקר, ייתכן שזה 'לשבר את האוזן' או שהמחקר אינו אמת מוחלטת. 'המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע'. יש להשליך את 'החיטוטים והניקורים' שנספגו מהגויים.

כרך ב', אגרת תפג הרב יהודה לייב זלצר · כ"ה טבת תרע"ג - יפו

הרב קוק משבח את מאמרו של זלצר, אבל התרופה הכללית היא לחזור ל'נשמת התורה'. גדולי הכישרון עסקו רק בצד המעשי, ועזבו את הצד ההרגשי, העיוני והקדושי, שבו גנוזה הגאולה. כשהכפירה והשמד מתפשטים, ממשיכים לחפש 'סגולות'. 'רדיקלים אנו מוכרחים להיות'. האורתודוקסיה במלחמתה השלילית מסתפקת בדמיונות. אילו חלק מבעלי הכישרון היה עוסק בבירור מושגי האלוקות, הנבואה, הגאולה ותיקון הנשמות, הייתה פורחת גבורה אחרת. אין קפידה בינו לבין הרידב"ז.

כרך ב', אגרת תקא אחיו (הרב דובער הכהן קוק) · כ"ב שבט תרע"ג - יפו

על לימוד הלכות דעות והחלק הרוחני שבתורה: הרב קוק מספר שזה יותר משנתיים הרב קוק מעביר שיעורים קבועים בכוזרי, שכולל את רוב תחומי הדעות. כשם שאין חוששים מללמוד שיטות בהלכה בגלל הצדוקים, כך אין לחשוש בתחום זה, אם לומדים בשקידה. תיקון עולמים תלוי בהחייאת תורת האמונה בכל גודלה ועומקה.

כרך ב', אגרת תקלג הרב אליהו זלמן וידרין, מוסקבה; ובהמשך - ר' מאיר בר־אילן (ברלין) · כ"ד ניסן תרע"ג - יפו

תחילת האגרת: הרב קוק מברך את הרב וידרין על עזרתו ל'שערי תורה'. על ציורים במחזורים: אם מציירים צורת אישה, יש למחות, כי אף שמצד הדין זה קל יותר, מבחינת זלזול זה גרוע יותר. (בהמשך באה אגרת לר' מאיר בר־אילן.) הרב קוק מתנצל על השתיקה, ומברך על הולדת בנו. 'תחכמוני' נוסד להיות מגן מפני 'טומאת אוויר ארץ העמים', אבל יש בו רק 'מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה', ורוח חיים מקורית חסרה. על 'המזרחי' להאיר את הציונות במעמקי המחשבה ולהבליט את הגרעינים החיים. 'דעות ממוצעות ופשרניות' לא ינצחו, ויש להזדיין 'בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות'.

כרך ב', אגרת תקמ הרב יעקב משה חרל"פ · כ"ט אייר תרע"ג – יפו

אגרת קבלית־מוסרית על הארת קדושת השבת בימי החול. אי אפשר לכתוב הכול בגלל 'מעצורים מהגלות', אבל אור חדוות השבת ייגלה גם בימי החול. הרב קוק מעודד את הרב חרל"פ לא להקטין את דעתו ולעסוק תמיד ברזי תורה. דרך מעשית: לקבל את הארוחה היומית כמו 'מבי מלכא' ולהתפלל על המזון בשמחה, עד 'אתהפכא חשוכא לנהורא'. הכבדות בימי החול שורשה ב'שאלת הבשר' שלא כהוגן במדבר. את רעיונות העצב והפחד יש 'לזרוק על ראש השעיר'. ברכה לשבועות, ובסוף: לשמור על בריאות הגוף.

כרך ב', אגרת תקמא הרב שמואל נח גוטליב · ראש חודש סיון תרע"ג – יפו

ראשי פרקים על 'אגודת ישראל': תיאוריה רוחנית שנלחמת בזרמים מנוגדים צריכה להכיל בתוכה את כל ההיקף של יריבתה ולהתנשא מעליה. אין די לקרוא 'בשם ה'' סתם; יש לקרוא 'בשם ה' הגדול', כמו בימי עזרא. 'הלאומיות הכפרנית' ריכזה בתוכה את כל כוחות ההסתה, והיא עשירה בכשרונות ובשירה, אבל סופה ליפול, כי מאסה בתורה. אם 'אגודת ישראל' תתעלה לגבהים אלה, תהיה 'אגודת ישראל באמת', תכבוש גם את לב מתנגדיה, תקבץ גלויות ותחזק את בוני התחייה.

כרך ב', אגרת תקנז אהרן שמחה בלומנטל · כ"ח סיון תרע"ג – יפו

החוברת 'דת ישראל', שנועדה ליפנים, משמחת את הרב קוק ורוחה רצויה, אבל אינה מתאימה כמו שהיא. לעם רחוק יש להבחין בין המפורש בתורה למסורת. 'חכמת הנפש' של וייזל אינה חידוש לעם משכיל, וחלקה התיישן. ואסור לדבר בעלבון על מייסדי דתות; צריך להבליט את היתרון של תורת ה', 'והשלילה מאליה באה'.

כרך ב', אגרת תקצד הרב י' לוי · כ"ד אלול תרע"ג – יפו

הרב קוק אינו יכול להשיב בפירוט; 'השפעה סגולית' של דיבורי קודש מועילה לפעמים יותר מכתבים. הדרכה: זיכוך המידות והרחקת הגאווה; לחוש את גדלות הנשמה; לא לבטל יום משיעור בחכמה הרוחנית, 'והראשונים קודמים'; לשמור על בריאות הגוף; לעורר קדושה בשירה; לברר את הטוב מכל מקום. לצעירים: לרכוש כשרון ספרותי וסגנון חי, כי העט הוא 'הנשק הזמני', ולתרגם את אוצר האגדה לסגנון ההווה, כמו עזרא ששינה את הכתב. לכתוב ב'המוריה' ולהתייעץ עם הרב חרל"פ.

כרך ב', אגרת תרב הרב יהודה לייב זלצר · כ"ח אלול תרע"ג – יפו

הרב קוק נפגע מהחשד הכללי כלפי מי שקורא ללימוד פנימיות התורה. גדולי הקבלה צועקים שמי שמסלק את רזי התורה 'מחריב את העולם' (תיקוני זוהר), והגר"א כתב שהפרדס הוא פנימיות התורה. שני שינויים חלו בדורנו: הקלה בתנאי ההכנה, כמו שהקל הרמ"ק, משום שחלק גדול מתחלואי הדור נובע מצמאון רוחני; והכשרה מדעית רחבה בחכמות הרוחניות, שנדרשת 'בימי שלטון העט'. כשאין מענה לצמאון, החיים מייבשים והורסים. יש לדון לכף זכות, ו'דברי תורה דודים זה לזה'.

כרך ב', אגרת תרכ הרב נחום כהנא שפירא · ט"ז מרחשוון תרע"ד – יפו

הרב קוק שמח על ייסוד ישיבה בירושלים עם סדר לימודים, ובמיוחד על הכנסת החלק הרוחני שבתורה, שעזיבתו היא 'הגורם הגדול לכל צרותינו'. 'מאין גדיים... אין תישים'. הרב קוק מבקש לשים לב לבריאות התלמידים, כי 'ירדה החולשה' דווקא בין ת"ח, ולקבוע הרצאה שבועית על דרך ארץ, מידות ולבוש – 'כל המכבד את התורה גופו מכובד'.

כרך ב', אגרת תרל אליהו דוד שטמפר · ט"ז טבת תרע"ד – יפו

על 'מצוות בטלות לעתיד לבוא' (נדה סא ב) לעומת נצחיות התורה: הנצחיות חלה כל זמן העולם הזה, כולל ימות המשיח. אחרי תחיית המתים העולם יהיה חדש – 'היום לעשותם ומחר לקבל שכרם'. כשאין אכילה ושתייה, אין מצוות התלויות בהן, וזה אינו ביטול אלא שינוי תנאי החיים. כך גם כלאיים, שתלויים בהנאת חימום.

כרך ב', אגרת תרמד הרב יעקב משה חרל"פ, ירושלים · כ' שבט תרע"ד – יפו

מוסדות כמו 'תחכמוני' אינם מקור ההצלה; זה נמצא בישיבות, שמהן יקומו גדולי התורה. אבל לאנוסים לתת לבניהם לימודי חול, יש להציל מבתי ספר כופרים. הרב קוק מציע 'שלוש דרכי חינוך': פיקוח והחדרת מעט קדושה גם בבתי הספר החילוניים; תלמודי תורה כמו 'נצח ישראל' לרוב ההורים; וישיבות לשרידים. אין לכפות על הישוב גוון אחד. לסיום: העצבות, העייפות ו'מורך הלב' הם מידות אסורות, ואין לרצות 'לצאת ידי כל הבריות'.

כרך ב', אגרת תרמה ד"ר משה זיידל · ב' שבט תרע"ד – יפו

הרב קוק תמה על 'קוצר רוחו' של זיידל. חדוות ה' היא יסוד החיים ו'מקור נשמת הפילוסופיה'. החוקים, הגדרים והסייגים אינם עול, אלא 'מקור גודל ושמחת נצחים', ובהם אנו חיים חיים אינסופיים בתוך מגבלות הזמן. הצער על חוסר שלמות הוא עצמו הוכחה ששלמות צפויה לנו. בסוף: הרב קוק מקבל את ההצעה לקבץ את מאמריו, ומספר על עבודות שבראשו – 'עין איה', ספר דעות, ספר כללים – ועל רצונו להשתחרר מהרבנות לעבודת הרוח.

כרך ב', אגרת תרסט הרב אהרן שמחה בלומנטל · ה' אדר תרע"ד – יפו

על 'דת ישראל ותעודתו' ותרגומו לאנגלית בשביל יפן: העם היפני 'הנאור והחופשי' ראוי להביט באור ישראל בעיניים בהירות מעמים שנשטפו בשנאת ישראל. אבל יש להסיר מהפתיחה את הורדת הוודאות האמונית לדרגת השערה; זו הבנת ההשכלה האירופית ולא 'הכרה חיה'.

כרך ב', אגרת תרפג בנו, הרב צבי יהודה · כ"ד ניסן תרע"ד – יפו

אגרת פיוטית: אור הישועה 'מקשקש כזוג' בכל גבול הארץ; 'סודות יצירת עולמים... עומדים להתפרץ באורות מאופלי'. אורחים באים ושבים מלאי התלהבות. 'עלינו המשא הנעימה לבסם הכול בבשמי אורות קודש... והיה על מצלות הסוס קודש לה''.

כרך ב', אגרת תרצג בנו, הרב צבי יהודה · כ"א סיון תרע"ד – יפו

הרב קוק שמח ברעיונות הרצי"ה על השם 'ערפלי זוהר', אף שבאמת כתב 'טוהר'. הרב קוק מתקן לשון אבל לא משמיט. הרב קוק מבקש לדעת מה הרצי"ה לומד, וממליץ על ספרי הכללים: 'כריתות', 'גופי הלכות', 'שם הגדולים', 'ארעא דרבנן', 'יד מלאכי'. בשיעור הכוזרי דיבר על כך שההכרה הרוחנית שווה לחושים: המציאות קודמת, ו'הדעת והחושים הם חטיבה אחת'.

כרך ב', אגרת תשיד הרב יעקב משה חרל"פ · י"ט שבט תרע"ה – סנט גאלן

מה' יצא להרחיקו מהארץ. כשישוב, יבחין בין אור הארץ לבין 'חושך ארץ העמים'. במלחמה גנוזים 'החסדים הגנוזים' בתוך הגלים הזועפים. 'עת הזמיר' – זמיר עריצים. העולם מתמרק, וסדרי חיים חדשים ייבנו 'על משואות הישן', ו'אור ישראל' יפרוץ. הרב קוק דואג לת"ח בירושלים, וקורא להם לחזק זה את זה באהבה ובשלום.

כרך ב', אגרת תשלז ד"ר משה זיידל · ערב ראש השנה תרע"ו – סנט גאלן

המסיבות הקשות הן 'כוח לוחץ להתעודדות'. אנו יודעים לקרוא את 'הכתב המטושטש' של המאורעות. 'הסתירה היא על מנת לבנות והמחיקה על מנת לכתוב', והבניין החדש יעלה על הישן. 'מכל אשר הגינו... אין דבר אובד'. הם קיבלו מכתבים מהמשפחה, ומצבם מניח את הדעת. אין זה הזמן להדפיס. הם היו במקום מרפא, שולס־טאראספ.

כרך ג', אגרת תשלח יהושע ברזילי · ד' תשרי תרע"ו – סנט גאלן

'ההריסה העולמית' פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו שבר על שבר: המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים שאנו לקראת 'בניין חדש'. 'תשובה לאומית', שמשיבה לב בנים אל 'האבות אדירי האמונה', באה תבוא. הכוחות שיבשו ירוטבו מ'לשד חיים שבמקור ישראל', והארץ והגולה יתקשרו בעבותות חדשים.

כרך ג', אגרת תשמ הלל פרלמן ומאיר (חתנים) · ו' תשרי תרע"ו – סנט גאלן

תודה למאיר על הפרטים על בנותיו בארץ. להלל: אנו מול חזיון חסר תקדים, ויד ישראל חייבת להתגלות בו. אין לעשות פלסתר את המאמצים של השנים האחרונות, גם אם הם מעורבים בסיגים. נדידת יהודי מזרח אירופה תוליד קהילות ומוסדות חדשים. הרוחות החדשות, כשמטהרים אותן ומרכיבים אותן על יסוד קדושה, יתנו פרי. 'קרואים אנו למפעלים גדולים' – הגותיים, ספרותיים, מעשיים וחברתיים.

כרך ג', אגרת תשמא דוד הכהן (הנזיר) · י"ג תשרי תרע"ו – סנט גאלן

על הענווה וקשרה לחידוש: חידוש אמיתי נובע מ'תמצית כל המהות' של המחדש, כמו פרי מכל העץ, ולא מ'החוליה שההיגיון תופסה'. אחרת זה רק 'סידור מכני'. ההכרה שהאדם הוא 'ניצוץ קטן' מאור השמש היא יסוד המוסר, המדע והענווה. לענווה העליונה יש שני עמודים: אפסות הפרט מול הכול, והתבטלות גם של 'זעירות' זו מול אור חדש. האחדות, החידוש והענווה – מושג אחד. 'חושקני בכם, שאפילו כשאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם'.

כרך ג', אגרת תשמו הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ · כ"ח מרחשוון תרע"ו – סנט גאלן

על החוברת: היה מבליט יותר את אהבת הישוב החומרי. מצבה, במה ומקדש: המצבה – 'נקודה מרכזית שכולם מתקבצים סביבה' – מתאימה לקריאה בשם ה' הכללית של אברהם. יעקב הפך אותה ל'בית אלוהים' מוקף מחיצות, סגולת ישראל. לעתיד יאמרו העמים 'לכו ונעלה... אל בית אלוהי יעקב' (פסחים פח), ויבינו את ערך המצוות הפרטיות. במת יחיד הותרה עד שהמילוי הפרטי בשל, ואז נקבע בית עולמים.

כרך ג', אגרת תשמח ד"ר משה זיידל · י"ד כסלו תרע"ו – סנט גאלן

הם עומדים לנסוע ללונדון. בפילוסופיה המודרנית בולט 'יבוש לשד הקודש', ובחוגי הקודש – 'דלדול כוח' מחוסר השפעת החול. חכמינו ידעו לאחד קודש וחול. בישראל, ההתבדלות מביאה 'אי נורמליות רוחנית'. 'אנו קרואים לאחד את העולם', וקודם לכן לגלות את 'האחדות הרוחנית'.

כרך ג', אגרת תשנג הרב יעקב משה חרל"פ · ז' טבת תרע"ו – סנט גאלן

קשה לו לכתוב מ'ארץ מאפליה'. על 'צפיית הישועה': גובה הישועה תלוי בעומק 'מחשבת הקודש' של האומה, ש'טל הילדות' שומר עליה. המחשבה הכללית מביאה את 'רוחא דמלכא משיחא'. 'צופי הישועה... החפצים דווקא בגאולה שלמה' הם שמביאים אותה, ויודעים שכל סבכי התולדה הם 'צעדים שאורו של משיח צועד בקרבם'. סוכת דוד הנופלת מלאה חיים גם בנפילתה – 'כרע רבץ כאריה'. אין להשאיר את הטבע בשפלותו, אלא לקשרו בקודש.

כרך ג', אגרת תשסז בנו, הרב צבי יהודה · י' ניסן תרע"ו – לונדון

בני צפון לונדון מתגעגעים אליו. 'הקודש העליון חבוי בכל', והחול אינו אלא 'מסווה'. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר החירות 'משחררת את רוחנו ורוח כל היקום', ומראה את 'חרותו המוחלטת' של הרעיון העליון מול כבלי 'חכמותיו הזעירות' של האדם. 'נצחנו והננו מנצחים את כל'.

כרך ג', אגרת תשסח בנו, הרב צבי יהודה · כ"ד ניסן תרע"ו – לונדון

בפסח היו מבקרים רבים. באחרון של פסח דרש הרב קוק בחברת הצעירים 'סיני' על 'השבת לב אבות על בנים': היסוד החברתי גובר אצל הצעירים, והיסוד האצילי (מחשבת הקודש) אצל האבות. כשהם נפרדים, האצילי נעשה לקוי והחברתי 'מתהפך לזוועה'. גילוי אליהו בנוי על חיבור שני היסודות. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב למשפחה.

כרך ג', אגרת תשעא בנו, הרב צבי יהודה · ערב ראש חודש סיון תרע"ו – לונדון

השיעורים כבר משפיעים. לכבוד שבועות: האמיתות שעמים אינם יכולים להבין 'אחרי כל התחדדות שכלית' – אנו חשים אותן 'בכל מלוא הוד נשמתנו'. דבר ה' מפכה מכל אות ונקודה. 'גאון יעקב' שומע את 'דפיקת השעות' מתוך הנצח. על ההכנה לאוניברסיטה: שיעשה כנטיית רוחו. 'כל החול... אינו אלא מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש'.

כרך ג', אגרת תשעג בנו, הרב צבי יהודה · כ"א סיון תרע"ו – לונדון

בסיום מסכת מנחות דרש על ברייתת בן עזאי (מנחות קי): 'הקודש הוא המכוון, והחול – הנמצא בדרך סיבוב'. שם ה' המפורש מגלה את הכוונה העצמית. בישראל החול מאוחד עם עולם הכוונה. אמונת אברהם 'מביטה מלמעלה למטה'. על השמועה ששובשה בשמו: אמר שהישיבות שחרבו במלחמה יקומו מחדש בשכלול, אולי עם מקצועות רוחניים ואף השכלה כללית שתיהפך לברכה, ושמוסדות מתבוללים יתקרבו.

כרך ג', אגרת תשעח בנו, הרב צבי יהודה · כ"ו תמוז תרע"ו – לונדון

הם מתכננים מנוחה במקום קיץ. יש הרבה לעבוד, אבל צריך 'חליצות עצמות' – 'הגדלת כוח טבעי' כבסיס לנפש. כך גם באומה: הירידה בכוח הטבעי בגלות היא 'הגורם האמיתי של כל ההתנוונות הרוחנית', ויש לבנות את הטבעיות והמכשירים החומריים. בין המצרים: 'האש אשר הצית ה' בציון אכלה... רק את הדופי והתיעוב'.

כרך ג', אגרת תשפד בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג אלול תרע"ו – לונדון

ברכת שנה טובה. בהרוגייט הבריאות השתפרה מעט, אבל המבקרים מעייפים. בסעודה שלישית דיבר על שלוש תקופות: לפני עבודה זרה; תקופת 'יצרא דעבודה זרה' והמלחמה בו; ותקופת החיוב הטהור אחרי ביעורו. 'אנוכי' ו'לא יהיה לך' יתאחדו ב'אנוכי' לבד. העולם 'מתבסס' בפנימיותו. כל עלייה פנימית מחלישה את המרץ השלילי, ולכן הדורות נחלשים בגלוי אך מתעלים בגנוז. בר־טוביה יעבוד בשני העיתונים.

כרך ג', אגרת תשפז בנו, הרב צבי יהודה · ערב סוכות תרע"ז – לונדון

הרב קוק לקח שני אתרוגים מחמת ספק: יווני עם הכשר, וקורסיקני 'פראי'. סוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל 'בטבע החיים, הנפש והעולם'. בפסח הראינו חירות מהטבע, ובסוכות אנו מתקרבים אל הטבע ומטביעים בו את הקודש שמעליו. 'במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו'. הסוכה – זכר לדור המדבר, 'דור הדורות'.

כרך ג', אגרת תשצג הסכמה לספר דרושים של הרב מרדכי צבי שוורץ · ג' כסלו תרע"ז – לונדון

שבח לדרושים 'בקרן בן שמן', שמשבחים את כבוד האומה ומקרבים את לב ישראל לאביהם. במכתב נלווה: אין להבין את 'תמימות האמונה' כמנוגדת להעמקה השכלית. חכמת האמונה – בחקירה, בקבלה ובפשטות – צריכה 'ללכת ולהתרחב'.

כרך ג', אגרת תשצח הרב משה יצחק סגל, ראש ישיבה במנצ'סטר · אור לי' בטבת תרע"ז – לונדון

הרב קוק שמח שהתחיל ללמוד מוסר עם התלמידים, וזה הכרחי במדינה זו. יסוד גדול: הצלחת התורה תלויה ביראת ה'. ככל שהיראה גוברת, דברי תורה נעשים יקרים יותר, החשק מעורר את כוחות הנפש, הזיכרון מתחזק והחריפות גדלה. לכן העצה הטובה להצלחה בלימוד היא להרחיב את לימוד היראה ותורת המידות, וכך התלמידים יאהבו זה את זה ואת רבם.

כרך ג', אגרת תתב בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג טבת תרע"ז – לונדון

מאמריקה הוצע לאגד את כל בני הארץ בגולה, והרב קוק נוטה להסכים, אף שקשה לאחד את הסוגים השונים. הלכה: מותר לסגור את הצינור הפרטי של הגז אחרי שהכללי כבר סגור – 'כל שאינו מחוסר צידה'. על אכילת בשר: הרב קוק מזהיר שלא תגרום חולשה, ושלא ללכת אחרי 'תנועת צער בעלי חיים', שברובה יש 'טינא גנוזה של שנאת הבריות', כפי שמעיד מקומה אצל שונאי ישראל. רעיון 'העלאת הנפש הבהמית' בסוד התורה נותן לחי יותר מכל 'חמלה חנוקת רוח'.

כרך ג', אגרת תתיט בנו, הרב צבי יהודה · כ"ז ניסן תרע"ז – לונדון

ד"ר יעבץ מעורר אותו להתבטא בפומבי על המאורעות ועל 'זיקי התקווה', אבל הרב קוק עוד לא מצא 'את המילה הנכונה'. הרב קוק שמח על ידיעות על פרופסור 'גר הצדק'. שיחו הפנימי: איך להוציא לאור את 'ההארה האלוהית הגלויה' שבמאורעות – 'זריעת הצדקות' לפני 'הצמחת הישועות' – ואיך לגאול את העולם 'מהחולשה הקרירה של העיוורון הטכני'.

כרך ג', אגרת תתכ ד"ר זאב יעבץ · כ"ז ניסן תרע"ז – לונדון

הרב קוק מרגיש 'דכאות גדולה' מ'זעירות נפשו' מול החזון. נראה שהצעדים המעשיים צריכים להיעשות דווקא על ידי מי שאינם חשים את מלוא הודו, אבל אם תתגלה דרך, 'גם חלש כמוני יאמר גיבור אני'. הרב קוק מחכה לפגישה כדי לברר צעדים מעשיים.

כרך ג', אגרת תתכב בנו, הרב צבי יהודה · מוצאי שבת, כ"ב בעומר תרע"ז – לונדון

מצב העולם נפלא: 'יד ה' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת'. חובת אנשי הרוח היא 'לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות'. במרכז עומדת 'נשמת היקום החבוייה ברז החיים שבכנסת ישראל'.

כרך ג', אגרת תתלז בנו, הרב צבי יהודה · ה' מנחם אב תרע"ז – הרוגייט

ד"ר יעבץ הגיע להרוגייט, ויש להם שיחות. הרב קוק דיבר על הקודש: לפעמים הוא מתעלם ונגלה רק ליחידים, אבל סעיפיו המעשיים פועלים על החול. כשהחול 'מתנודד' בלי בסיס, 'מתפרצת האורה ממחבואה', והקודש מתגלה כיסוד לכל הישרנות.

כרך ג', אגרת תתמב בנו, הרב צבי יהודה · ערב ראש השנה תרע"ח – לונדון

ברכת שנה טובה. דרשה בשבת: יראת ה' המיוחדת לנשמת ישראל חזקה כל כך, שהיא הופכת גם את יראת העונש ל'יראת הרוממות ומתק האהבה'. היא נובעת מהכרת חסדי ה', שניכרים גם בעומק הירידות.

כרך ג', אגרת תתמג בנו, הרב צבי יהודה · ח' תשרי תרע"ח - לונדון

דרשה: התשובה במעשה כללית לכל העולם, אבל הווידוי (כוח הקול) מיוחד לישראל - 'קול יעקב'. עיקר התשובה מחשבתית, וירדנו לווידוי הדיבורי בגלל הזיקה להשפעה על העמים (הגרות). שעיר המשתלח סובל את החטאים שנוצרים מן הזיקה לעמים. על האתרוג: כשאפשר, נוטל שני אתרוגים משתי מדינות, ובאחד מברך. יום טוב שני של גלויות - לא משנים, כי בדעתם לחזור.

כרך ג', אגרת תתסו בנו, הרב צבי יהודה · כ' טבת תרע"ח - לונדון

'המעשים כה נפלאים, עד שהעין מתעששת'. עלינו לסדר את מערכות רוחנו 'בלי רפיון'. על מאמרו של ד' כהן (הנזיר): ההשקפות החדשות על העולם, ש'הגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית', מאירות את הקודש יותר מהקוסמולוגיה הקדומה, אף שזו התאימה בזמנה להכנסת האמונה לרגש. 'מן המצר קראתי י־ה, ענני במרחב י־ה'.

כרך ג', אגרת תתעא ד"ר משה זיידל · י"ט שבט תרע"ח - לונדון

'אתחלתא דגאולה' אינה מהיום, אלא מעת ש'הרי ישראל החלו לעשות ענפים' (סנהדרין צח). עכשיו היא עולה ב'מפלאות תמים דעים'. הביטוי 'אלוהים אדירים' שכתב הוא 'גרירה שגגית מזוהמת האלילות'. הצד החיצוני נבנה בידי פועלים 'כצידונים' שכורתים עצים למקדש. גם זיידל עושה הרבה בחיזוק נשמת האומה. החרדים שהתנגדו לציונות 'צירפוה והסירו חלק גדול מסיגיה'. 'הסבלנות מקור חיים'.

כרך ג', אגרת תתקנג בנו, הרב צבי יהודה · י' ניסן (תרע"ט) - לונדון

הרב קוק עמוס בתביעות מעשיות ולימודיות שאינן לפי נטייתו הפנימית. המשכת קדושת הזמן לימי החול באה מההכרה ש'הקודש העליון חבוי הוא בכלי'. 'תוכן החול איננו כי אם מסוה המסתיר', והקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר 'מלאי גאולה מלאי חרות עליונה', וחרותנו משחררת את רוח כל היקום; 'נצחנו והננו מנצחים את כלי'. יחידי הסגולה העוסקים בתורה הם הצינורות שדרכם שואבת נשמת האומה מ'נחל היוצא מבית ה''. 'ומלאכת שמים זו בידינו היא מסורה'.

כרך ד', אגרת אל דברים בחגיגת הלאומיים (אחרי החלטת סן רמו) · א' אייר תר"פ

'טרף נתן ליראיו' ו'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (תהלים קיא) - באותו יום ראינו את שני ההפכים: מצב ישראל בגולה חשוך, ומכנף הארץ באה בשורה גדולה. 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי' - מי שמכיר את המקור הראשון רואה בצוררים ובמיטיבים רק כלים בידי ה'. אין לכפור בטובת הפועלים, אבל 'טוב לחסות בה''. לא 'התקוה' וקריאות הידד ויין כרמל יבנו את הבית, אלא 'יזכור לעולם בריתו' - התורה והמצוות; הארץ שלנו מכוח ברית בין הבתרים, לא מכוח כיבוש או היסטוריה.

כרך ד', אגרת אמ בנו, הרב צבי יהודה · כ"ה סיון תר"פ - ירושלים

'הארת הגאולה' אינה סובבת על המעמד המעשי אלא על 'ההזרחה הנשמתית' שבאה מאוצר הגאולה העליונה, ועלינו לעבד את ההזרחות שבסבך החיים - 'אתחלתא דגאולה'. בהלכה: על דברי רבי עקיבא איגר (גליון הש"ס עבודה זרה מז ב) והב"ח, במשתחווה לבית. מהרב יעבץ הגיעה חבילת מאמרים לפי בקשת הרצי"ה. לפינס עדיין לא השיב.

כרך ד', אגרת אמט הוריו · (אחרי תשעה באב תר"פ)

על המתרגזים נגד 'אורות': כך דרכם של מי שאינם רגילים ב'הלכות דעות', אף שהיסודות עתיקים וממקור הקודש. לבאר את המקורות אין תועלת, כי לרוב אינם מבארים במפורש, וההבנה באה בהתבוננות עמוקה. 'לי די שהישרים המבינים... יתבסמו'. הרב קוק מבקש שהוריו לא יצטערו, ושהחובה היא 'שלא לגור מכל רוגן'. אינו מתרעם על התמימים, ומשתתף בצערם.

כרך ד', אגרת אעח הרב יעקב חי זריהן, טבריה · י"ב טבת תרפ"א - ירושלים

על 'הגבורה' שב'אורות': לפי קדושת כנסת ישראל הכול קדוש. שמשון, שנשתבח בגבורת גופו, הוא 'קדוש ה'". באחרית הימים תתעורר הגבורה הגופנית, ועל עובדי ה' לזכור את יסודה הפנימי. כפיר האריות של שמשון כנגד הארי שהכה בניהו בן יהוידע, שעבודתו הייתה גבורה פנימית של קדושה; שורשי הנשמות אחוזים זה בזה.

כרך ד', אגרת אקנז הרב שם טוב גפן · ה' שבט תרפ"ג

תודה על ספרו. הרב קוק מקווה שיחידי סגולה יכירו שהגותו היא 'עובדא חיונית בדורנו' להשלמת התחייה, שמכבידים עליה המחשבה החומרית ו'התאוות הגסות של עמי האליליות'.

כרך ד', אגרת אקסב הרב שמעון צבי הורוביץ, ראש ישיבת 'שער השמים' · י"ח שבט תרפ"ג - ירושלים

תודה על ספרו 'קול מבשר' על חיפוש עשרת השבטים, בני משה והרכבים. רעיון עשרת השבטים של מנשה בן ישראל הביא לשיבת היהודים לאנגליה, וממנה להצהרת בלפור. שלושת הסוגים מכוונים כנגד שלושה חסרונות הגלות: בני משה - כנגד האפלת אור התורה; עשרת השבטים - כנגד אובדן העוז; הרכבים - כנגד פגם טהרת המידות. כולם יחזרו בכוח קדושת השבת, כסמבטיון.

כרך ד', אגרת אשלד הרב מנדל קירשבוים · כ' תמוז תרפ"ה

תודה על 'גבעת פינחס'. על דברי המהר"ם מרוטנבורג שהקדושים אינם מרגישים ייסורים: מדת רבי עקיבא הייתה גבוהה יותר. סוקרטס אמר שאינו חושש למות כי הנשמה חיה לעד; ולכן 'אפילו נוטל את נשמתך' פירושו ייסורים שאין להם קצבה, שהם חמורים ממיתה. רבי עקיבא רצה להרגיש את הייסורים כדי לקיים את המצוה, ותלמידיו תמהו 'עד כאן'. וזו כוונת המלאכים 'זו תורה וזו שכרה' - שהייסורים היו לו שכר. רוב הקדושים אינם מרגישים, אבל העליונים מרגישים ומקבלים באהבה (כמו אברהם במילה).